

groot deel op sturing gebaseerd is. Ga naar een kerk en je ziet een gesloten houten front. Aan de buitenkant zitten wel een aantal orgelpijpen, maar die doen meestal niks. De andere zijn onzichtbaar. Dat is ook een maatschappelijk model, typisch voor een fabriek (*lacht*).

Goed, dat was voor mij een aanleiding om dat ding in beweging te zetten. Hoe kreeg ik daar iets anders uit? Ik zag het niet onmiddellijk voor me, maar wist dat er iets moest gebeuren. Ik liet de hele zaak exploderen en keek wat ik ermee kon. Het enige wat overbleef, waren de orgelpijpen zelf. Normaal schrijft een componist voor bestaande instrumenten. Ik nam een orgelpijp en liet haar zelf vertellen wat ze kon en wou. Ik ging op zoek naar een manier om met verschillen in de luchtdruk om te gaan. Ik nam kleine blaasbalgen en sloot die rechtstreeks aan op de orgelpijp. Zo kwam de *Mercuriuswagen* tot stand. De eerste dateert van 1987 en was een solo-instrument. De tweede Mercuriuswagen dateert van 1988. Die heb ik in New York gebouwd en hij is daar ook gebleven. De derde is van 1989 en was in Hoogstraten te zien. Hij is opgesteld in een cirkel en is voor twee spelers bedoeld.

Door de verschillende luchtdruk laat de orgelpijp mij al het leven dat zij heeft, horen. Het aanblazen, al die tonen die in de orgelbouw niet mogen, een verlopende toon, het overblazen in de boventonen. Die hoor je anders nooit. De Mercuriuswagen produceert tonen die je aan iets heel anders dan aan een kerkorgel doen denken. Het gevolg was dat ik compleet anders over compositie moest nadenken. Ineens had ik zelf alles in handen. Ik ontwikkel een instrument op basis van wat ik hoor en bespeel het zelf. Eigenlijk is dat een ideaal: ik heb alles in me, en ik doe dat niet perfect, maar ik kan het zelf ontwikkelen. De arbeidsdeling wordt dus opgeheven. Je bent met het materiaal aan de slag om het de kans te geven te vertellen wat het zelf wil. Natuurlijk ga je dat dan delen met andere mensen en het samen

met andere mensen uitvoeren. Volgens mij is dat kunst: je op een weg begeven waar je iets aangaat wat je van tevoren niet had kunnen voorstellen. En achteraf zie je: hé, het lukt.

Sinds vijf jaar ben ik op die manier met Pels en Van Leeuwen in Den Bosch, een van de twee grootste orgelbouwers in Nederland, in gesprek geraakt. Zij hebben het grote orgel gebouwd in het muziekcentrum in Eindhoven. In datzelfde gebouw heb ik voor de traphal twee identieke pijpen gemaakt die kantelen. Het zijn wachters: de ene reageert op mensen die van beneden komen, de andere op mensen die van boven komen. Iemand van Pels en Van Leeuwen had die gezien, maar we hebben elkaar pas ontmoet toen ik hem de vraag stelde om orgelpijpen van de Mercuriuswagen te repareren. Hij vond wat ik deed zeer interessant, maar niets meer. 'Ik heb een bedrijf,' zei hij, 'ik moet dat onderhouden.' Tot ik twee jaar geleden van het Fonds voor de Podiumkunsten een opdracht kreeg om een stuk te realiseren met als werktitel *Jericho*. Kan je met geluid muren omverblazen? Dat was het uitgangspunt. Ik had 7000 gulden om dat instrument te bouwen en ben toen naar Pels en Van Leeuwen toegegaan. Hij was bereid te helpen.

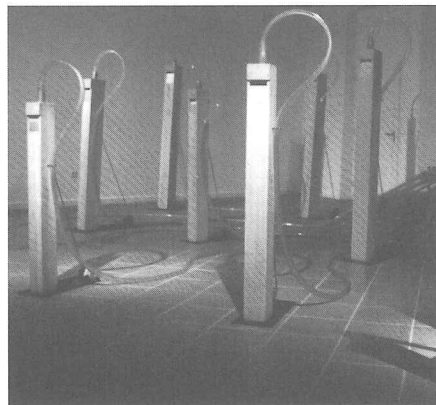
Het concept is als volgt: zes kolommen met orgelpijpen, die de muren van Jericho symboliseren. Het publiek zit binnenin. De zes kolommen worden bespeeld door een speeltafel met twaalf zeer lange toetsen. Pels en Van Leeuwen heeft een ventiel ontwikkeld dat in verschillende standen verschillende hoeveelheden lucht doorlaat naar elke orgelpijp afzonderlijk. Door de druk op de toets kan je dat sturen. Het instrument heeft nog andere mogelijkheden en kan door een computer bestuurd worden. De orgelbouwer is daar aarzelend mee begonnen, maar werd toen zo fanatiek dat het hele bedrijf in rep en roer stond. Je kan dus kunst in het bedrijf, in de orgelfabriek brengen. Iedereen sprak erover. Uiteindelijk heeft het 100.000 gulden gekost, niet aan mankracht

maar aan ontwikkelingskracht. Het moest gebouwd en getekend worden, en voor een orgelbouwer moest het natuurlijk perfect zijn, eersteklas eikenhout, hartstikke goed. Dat is een fantastisch instrument geworden. Het heet de *Trivento*, het is opgeslagen bij de orgelbouwer en gaat in de herfst naar het Gemeentemuseum in Den Haag om daar een maand lang automatisch te spelen. Dat instrument vindt dus zijn eigen weg. Andere mensen kunnen ermee aan de gang. In patenten ben ik niet geïnteresseerd. Ik vind het goed dat Pels en Van Leeuwen dat nu verder ontwikkelt. Het heeft het bedrijf op een nieuw spoor gezet. Het principe van de *Trivento* is bijvoorbeeld gebruikt voor een orgel in een kantoorgebouw in Japan, waar het is ingezet door een soundscape designer. Op die manier krijg je toch rare ontwikkelingen. Je kan zo iets niet uitstipelen, het voltrekt zich gewoon.

Nieuwe Universiteit

Mijn ideaal is om het leven te doordringen van een artistieke kijk op de wereld. Dat is een van de meest fundamentele problemen op dit ogenblik: de enorme economisering van de maatschappij. De economie heeft, zeker door de digitalisering en de computerisering, 'zachte' aspecten enorm nodig. Om op bepaalde situaties in te spelen, moeten managers creatieve, intuïtieve vermogens hebben. Ik weet dat uit ervaring, omdat ik, bijna toevallig, aan een aantal projecten heb deelgenomen die met management te maken hebben.

In Den Haag bijvoorbeeld heeft zich een groep van kunstenaars en wetenschappers geformeerd rond Theater Zeebelt. Initieel was het een groep die veel over deze problematiek praatte. Hoe zit het met kunst, wetenschap en samenleving? Waar gaan we naar toe? We hebben toen ingezien dat praten alleen geen zin heeft, dat we ook dingen moeten doen, en niet alleen in dat theatertje, maar in rechtstreeks contact met bedrijven. Toen zijn we op zoek ge-

Mercuriuswagen – Horst Rickels

Het Bos Hermafrodit – Horst Rickels